

R a s p r a v e

ROĐENJE KRALJA DAVIDA U MISTIČNOJ RABINSKOJ LITERATURI

Kotel DaDon - Agnes E. DaDon

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
kdadon@gmail.com

UDK: 929.731David:2-312.1]:26-254
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 03/2018.

Sažetak

U ovom članku autor iz perspektive tradicionalnog židovskog tumačenja istražuje pozadinu i unutarnje značenje Psalma 69 i poglavlja 16 u Prvoj knjizi o Samuelu. U radu se najprije navode biblijski tekstovi koji opisuju djetinjstvo i mladenaštvo kralja Davida, a zatim se definiraju zbunjujuća pitanja koja se mogu iščitati iz tih i dodatnih tekstova u psalmima. Tekstovi opisuju neobičnu odbojnost Davidove obitelji prema njemu kao i odbojnost drugih ljudi spram kralja Davida. Središnji dio ovoga članka čini istraživanje koje nastoji doseći korijen takva neobičnog neprijateljstva. Samo istraživanje temelji se na mnoštvu rabinskih izvora, dio kojih je mističan. To su izvori koji istražuju neke skrivene i intimne epizode iz života roditelja i predaka kralja Davida, koji dovode u pitanje njegovo podrijetlo. Zbog tih događaja ljudi su se prema njemu ponašali neprijateljski i tako mu zagorčavali život. U ovom se istraživanju autor služi raznovrsnim izvorima rabinske književnosti, koji su nastajali od vremena Talmuda, preko srednjega vijeka sve do modernih vremena. To su književna djela koja su prvi put objavljena u ovom radu u autorovu prijevodu s hebrejskog i aramejskog jezika na hrvatski jezik.

Ključne riječi: David, Jišaj, Šaul, Ruta, Boaz, Samuel, psalam, Midraš, Talmud.

UVOD

Kralj David vjerojatno je najslavniji izraelski kralj, jedan od onih ljudi u židovskoj povijesti koji je židovskom narodu učinio mnogo

dobra. Važno je naglasiti da se, kada je kralj David došao na prijestolje Izraela, židovski narod nalazio na samom dnu, kako vojno tako i moralno. Izraelce su napali Filistejci, tako da su mnogi, među kojima i Šaul te trojica njegovih sinova, bili ubijeni, a Filistejci su zaposjeli izraelske teritorije, na primjer Jizreelsku dolinu. Lako je zamisliti ozračje koje je vladalo među narodom – duh im je bio poražen, a srca obeshrabrena. Izraelsko kraljevstvo bilo je u vazalskom odnosu i za Filistejce prikupljalo poreze. No tada se dogodila promjena. Nedugo nakon stupanja na vlast David se pokazao kao najveći vojskovođa u povijesti Židova; udario je na Filistejce i izraelske neprijatelje na istoku, proširio granice kraljevstva na najveći teritorij ikada zabilježen i započeo praktične pripreme za izgradnju Hrama. Kralj Salomon naslijedio je snažno kraljevstvo koje je dalje unaprijedio i koje je napredovalo zahvaljujući njegovoj mudrosti. U opisu nastanka kraljevstva kralja Salomona čitamo: „Juda i Izrael bili su mnogobrojni, bijaše ih kao pijeska na obali morskoj. Jeli su i pili i bili sretni” (1 Kr 4,20).¹

Takva je bila situacija potkraj života kralja Davida, nakon svih njegovih ratova i dojmljivih pobjeda. Površno proučavanje Biblije može nas navesti na krivi zaključak i stvoriti dojam da je tijekom cijele vladavine kralja Davida bjesnio rat. Razlog takvu pogrešnom zaključku leži u činjenici da Biblija mnogo prostora posvećuje opisu Davidovih bitaka. Ali istina je potpuno drukčija. Od četrdeset godina, koliko je David vladao kao kralj Izraela, rat je bjesnio prvih dvadeset. No idućih dvadeset godina bilo je vrijeme mira i izgradnje. Većinu svoje snage i energije David je uložio u stvaranje institucija vlasti i pripremu za izgradnju Hrama. Zapravo, kralj David stubokom je izmijenio život židovskog naroda, osobito ako ga usporedimo s ranijim godinama, kako u pogledu nacionalne sudbine tako i što se tiče dobra pojedinca.

Imajući u vidu te činjenice, očekivali bismo da će narod obožavati Davida. Ali situacija je bila potpuno suprotna – David je imao mnogo neprijatelja. Njegova molitva „Gospode, koliko je tlačitelja mojih, koliki se podižu na mene!” (Ps 3,2) ne koristi se danim riječima samo kako bi postigla jezičnu slikovitost. Iako je izrečena za vrijeme bijega od Abšaloma, oslikava Davidov sveobuhvatan osjećaj, koji se pojavljuje i u mnogim drugim psalmima.

¹ *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, gl. ur. Jure Kaštelan i Bonaventura Duda, KS, Zagreb, 2008. U slučajevima kada se taj prijevod koristi tetragramom, autor je tetragram zamijenio riječima *Vječni, Gospod* ili *Gospodin*, jer u židovstvu nije dopušteno koristiti se Božjim imenom JHVH.

Njegove ponovljene pritužbe na njegove neprijatelje ne mogu se protumačiti kao cjelina samo zato što ga je proganjao Šaul. Neki od kasnijih psalama pokazuju dubok osjećaj progonjenosti. Sama činjenica da se pritužbe ponavljaju više puta i na više različitih načina, pokazuje koliko su duboko ukorijenjene u duši kralja Davida. Sam David bio je čovjek ljubavi. Njegova ljubav prema Bogu Izraelovu, Tori, Svetoj Zemlji, Jeruzalemu, izraelskom narodu i njegovim sinovima bila je bezgranična. Ona je motiv koji se stalno provlači u knjigama o kraljevima (Prvoj knjizi o Kraljevima i u Drugoj knjizi o Kraljevima), knjigama ljetopisa (Prvoj knjizi Ljetopisa i Drugoj knjizi Ljetopisa), psalmima, koje je, prema tradicionalnom židovskom stajalištu, napisao sam David. Zato je neprijateljstvo prema Davidu još teže shvatiti.

Razni biblijski tragovi ukazuju da je David mnogo trpio i da ga nisu voljeli ni oni njemu najbliži te da je takva situacija potrajala dobar dio njegova života. U mladosti je propatio mnogo od svoje obitelji, kao kralj od vlastitih sinova,² a ništa bolje nije bilo ni s izraelskim plemenima.

U ovom se članku želimo usredotočiti na vrijeme rođenja, djetinjstva, mladenaštva i pomazanja Davida za kralja Izraela. Glavni tekstovi koje ćemo analizirati su Psalm 69 te stihovi koji govore o Davidovu pomazanju u Knjizi o Samuelu, poglavlje 16, kao i raznovrsni tekstovi iz rabinske književnosti.

1. TEKSTUALNA PODLOGA O PATNJI KRALJA DAVIDA

1.1. Psalm 69

„¹ Spasi me, Bože: vode mi dođoše do grla!

² U duboko blato zapadoh i nemam kamo nogu staviti; u duboku tonem vodu, pokrivaju me valovi.

³ Iznemogoh od vikanja, grlo mi je promuklo, oči mi klonuše Boga mog čekajući³.

² Čak ni najbliži članovi obitelji ne odgovaraju mu s ljubavlju. Njegovi sinovi, Amnon, Abšalom i Adonija, bore se jedan s drugim i s ocem, uopće ne brinući o Davidovim osjećajima i boli koju će nanijeti njemu i njegovu kraljevstvu. Očito, dostojanstvo oca u očima sinova nije važno i oni ga nimalo ne štete. To je u oštrom kontrastu sa silnom ljubavlju koju je David osjećao prema njima. Uistinu, gledajući s ljudske točke gledišta, nema opravdanja za ponašanje njegovih sinova ali na božanskom nivou to predstavlja Davidovu kaznu za grijeh s Batšebom, kako je rečeno: „Zato se neće nikada više okrenuti mač od tvoga doma, jer si me prezreo i jer si uzео ženu Urije Hetita da ti bude žena.’ Ti si doduše radio tajno, ali ja ću ovu prijetnju izvršiti pred svim Izraelom i pred ovim suncem!” (2 Sam 12,10.12).

⁴ Brojniji su od vlasi na glavi mojoj oni koji me mrze nizašto. Tvrđi su od kostiju mojih oni što mi se nepravедno protive: zar mogu vratiti što nisam oteo?

⁵ Bože, ti znadeš bezumnost moju, moji ti grijesi nisu sakriti.

⁶ Nek' se ne postide zbog mene koji se u te uzdaju, Gospode, Vječni nad vojskama! Neka se ne posrame zbog mene koji traže tebe, Bože Izraelov!

⁷ Jer zbog tebe podnesoh pogrdu, i stid mi pokri lice.

⁸ Tuđinac postadoh braći i stranac djeci majke svoje.

⁹ Jer me izjela revnost za dom tvoj i poruge onih koji se rugaju tebi padoše na me.

¹⁰ Dušu sam postom mučio, okrenulo mi se u ruglo.

¹¹ Uzeh kostrijet za haljinu, i postah im igračka.

¹² Koji sjede na vratima protiv mene govore, vinopije mi rugalice poju.

¹³ No tebi se molim, Vječni, u vrijeme milosti, Bože; po velikoj dobroti svojoj ti me usliši po svojoj vjernoj pomoći!

¹⁴ Izvuci me iz blata da ne potonem, od onih koji me mrze izbavi me – iz voda dubokih.

¹⁵ Nek' me ne pokriju valovi, nek' me ne proguta dubina, nek' bezdan ne zatvori usta nada mnom!

¹⁶ Usliši me, Vječni, jer je dobrostiva milost tvoja, po velikom milosrđu pogledaj na me!

¹⁷ Ne sakrivaj lica pred slugom svojim; jer sam u stisci, usliši me brzo!

¹⁸ Približi se duši mojoj i spasi je; zbog dušmana mojih oslobodi me!

¹⁹ Ti mi znadeš porugu, stid i sramotu, pred tvojim su očima svi koji me muče.

²⁰ Ruganje mi slomilo srce i klonuh; čekao sam da se tko sažali nada mnom, ali ga ne bi; i da me tko utješi, ali ga ne nađoh.

²¹ U jelo mi žuči umiješaše, u mojoj me žeđi octom napojiše ...” (Ps 69,1-21).

1.2. Tko je osoba opisana u Psalmu 69? Je li moguće da je život kralja Davida bio tako težak?

Ovaj psalam opisuje tragičan život prezrenog čovjeka, osobe koja nema ni jednog prijatelja koji bi ga utješio. Čovjek je to izmučene i ponižene duše. Okružen je neprijateljima koji ga žele upropasti; čak su mu i vlastita braća stranci, koji ga mrze.

Čini se nevjerojatno, ali to je glas moćnog kralja Davida, pravednog i voljenog sluge Božjeg. Doista, dobro je poznato iz biblijskih tekstova da se kralj David tijekom života suočio s mnogim izazovima. Ipak, taj veliki čovjek osjećao se vrlo usamljenim, poniženim i izdanim, bez ljubavi i prijateljstva. Zašto je kralj David bio izložen takvoj silnoj sramoti da su ga se klonila i vlastita braća u njegovu domu: „Tuđin postadoh braći svojoj, stranac sinovima matere svoje” (Ps 69,8) te Mudraci, poznavatelji Tore, „Koji sjede na vratima³, protiv mene govore” (Ps 69,12) i pijanci na ulicama: „vino-pije mi rugalice poju” (Ps 69,12)? Što je učinio kralj David, čime je izazvao takav bijes i prijezir?

1.3. 1 Sam 16

¹ „Gospod reče Samuelu: ‘Dokle ćeš tugovati zbog Šaula, kad sam ga ja odbacio da ne kraljuje više nad Izraelom? Napuni uljem svoj rog i pođi na put! Ja te šaljem Betlehemcu Jišaju, jer sam između njegovih sinova izabrao sebi kralja.’

² A Samuel reče: ‘Kako bih mogao ići onamo? Šaul će to čuti i ubit će me!’ Ali mu Gospod odgovori: ‘Uzmi sa sobom junicu pa reci: ‘Došao sam da žrtvujem Gospodu!’

³ I pozovi Jišaja na žrtvu, a ja ću te sam poučiti što ćeš činiti: pomazat ćeš onoga koga ti kažem.’

⁴ Samuel učini kako mu je zapovjedio Gospod. Kad je došao u Betlehem, gradske mu starješine dršćući dođu u susret i zapitaju: ‘Znači li tvoj dolazak dobro?’

⁵ Samuel odgovori: ‘Da, dobro! Došao sam da žrtvujem Gospodu. Očistite se i dođite sa mnom na žrtvu!’ Potom očisti Jišaja i njegove sinove i pozva ih na žrtvu.

⁶ Kad su došli i kad je Samuel vidio Eliaba, reče u sebi: ‘Jamačno, evo pred Gospodom stoji njegov pomazanik!’

⁷ Ali Gospod reče Samuelu: ‘Ne gledaj na njegovu vanjštinu ni na njegov visoki stas, jer sam ga odbacio. Bog ne gleda kao što gleda čovjek: čovjek gleda na oči, a Gospod gleda što je u srcu.’

⁸ Zatim Jišaj dozva Abinadaba i dovede ga pred Samuela. A on reče: ‘Ni ovoga Gospod nije izabrao.’

³ Vrata – שַׁר – u biblijskoj terminologiji nisu samo vrata, nego središte života u gradu iz biblijskog vremena. Na ulazu u grad nalazio se sud, trgovačka uprava i lokalna vlast. Usp. Pnz 16,18; 17,5; Am 5,15; 2 Kr 7,1; Izr 31,23; 22,22; Rut 4,1; Jš 20,4; 1 Sam 4,18; 15,2; Zah 8,16.

⁹ Tada Jišaj dovede Šamu, ali Samuel reče: 'Ni ovoga Gospod nije izabrao.'

¹⁰ Tako Jišaj dovede sedam svojih sinova pred Samuela, ali Samuel reče Jišaju: 'Gospod nije izabrao nijednoga od ovih.'

¹¹ Potom zapita Jišaja: 'Jesu li to svi tvoji sinovi?' A on odgovori: 'Ostao je još najmlađi, on je na paši, za stadom.' Tada Samuel reče Jišaju: 'Pošalji po njega, jer nećemo sjedati za stol dok on ne dođe.'

¹² Jišaj posla po njega: bio je to rumen momak, lijepih očiju i krasna stasa. I Gospod reče Samuelu: 'Ustani, pomazi ga: taj je!'

¹³ Samuel uze rog s uljem i pomaza ga usred njegove braće. Duh Gospodnji obuze Davida od onoga dana. A Samuel krenu na put i ode u Ramu" (1 Sam 16,1-13).

1.4. Unutarnja priča o pomazanju kralja Davida

„Kad je došao u Betlehem, ⁵ Samuel odgovori: 'Da...' Potom očisti Jišaja i njegove sinove i pozva ih na žrtvu.”

S Davidom se upoznajemo kada prorok Samuel dobiva zapovijed da ode u Betlehem i pomaze novoga kralja. Samuel pristize u Betlehem i „gradske mu starješine drščući dođu u susret i zapitaju: 'Znači li tvoj dolazak dobro?' (1 Sam 16,4), nervozni zbog njegova neuobičajenog i neočekivanog posjeta jer je ostarjeli prorok do tog vremena već prestao obilaziti zemlju.⁴ No Samuel je objavio da dolazi u miru: „Došao sam da žrtvujem Gospodu. Očistite se i dođite sa mnom na žrtvu!” (1 Sam 16,5).

Bilo je prirodno da Jišaj, koji je bio jedan od starješina, bude pozvan, ali, potpuno neobjašnjivo, pozvani su i njegovi sinovi. Ono što nitko od njih nije znao bilo je da će Samuel na toj svečanosti pomazati novog kralja Izraela. Sam prorok znao je samo to da će novi kralj biti jedan od Jišajevih sinova.

Kada se Samuelov pogled zaustavio na Jišajevom najstarijem sinu Eliabu, bio je siguran da će baš on biti idući kralj Izraela. Mnogo godina ranije Samuel je bio pod dojmom vanjskog izgleda kralja Šaula, kojeg Biblija ovako opisuje: „koji je bio mlad i lijep. Među

⁴ Komentari objašnjavaju da su se starješine bojali toga da je Samuel čuo o teškom grijehu koji se događao u njihovom gradu. Usp. Rabin David Kimhi ili Qimhi (1160. – 1235.), poznat je i po hebrejskom akronimu RaDaK, bio je srednjovjekovni rabin, komentator Biblije, filozof i proučavatelj gramatike. RaDakov komentar Biblije (Jerusalem, 1959., repr. Vienna, 1859.), 1 Sam 16,3; Abarbanel, don Isaac (1437. – 1509.): komentator, filozof i političar, potomak kralja Davida, vođa španjolskog židovstva, portugalski rizničar u doba kralja Alfonsa Petog, prebjeg iz Španjolske. Abarbanelov komentar Biblije (Warsaw, 1862.), 1 Sam 16,3.

sinovima Izraelovim nije bilo ljepšega čovjeka od njega” (1 Sam 9,2). Jednako tako, „kad je Samuel vidio Eliaba, reče u sebi: ‘Jamačno, evo pred Gospodom stoji njegov pomazanik!’” (1 Sam 16,6), no Bog je odmah ukorio starog proroka, rekavši da ne smije gledati vanjštinu, nego unutaršnjost čovjeka. Nakon toga sva sedmorica Jišajevih sinova izredala su se pred Samuelom, ali ni jedan od njih nije bio izabran. „Jesu li to svi tvoji sinovi?” (1 Sam 16,11) pitao je Samuel. Jišaj je odgovorio: „Ostao je još najmlađi, on je na paši, za stadom.” (1 Sam 16,11) Jišaj se nadao da će Samuel dopustiti Davidu da ostane tamo gdje je i bio, tamo gdje mu je mjesto... brinući se o svojim ovcama na dalekim pašnjacima. Ali Samuel je naredio: „Pošalji po njega, jer nećemo sjedati za stol dok on ne dođe”. (1 Sam 16,11) Dok je David prilazio, Samuel je pogledao mladića: „Bio je to rumen momak, lijepih očiju i krasna stasa.” (1 Sam 16,12) Davidov fizički izgled ukazuje na veliki kontrast – s jedne strane njegovo rumenilo ukazuje na borbenu narav, dok mu oči i izgled govore o nježnosti i dobroti.

Što je Samuel mislio kada je ugledao Davida? Je li vjerovao da bi upravo David mogao biti vrijedan kraljevske titule? Midraš⁵ pripovijeda što se zbivalo u Samuelovoj glavi: „Mislio je: Zar će ovaj prolijevati krv kao što je to činio i crvenokosi Ezav? Sveti, Blagoslovljen, mu je rekao, ‘[On je] ‘imao je lijepe oči!’ Ezav ubija od vlastite volje, ali ovaj ubija samo po dopuštenju sinedrija.”⁶

⁵ Midraš – tumačenje: komentari Tore. Dvije su vrste midraša: agadički (pripovjedački) i halahički (propisujući). Midraši su prikupljeni u zbirka. Usp. Kotel DaDon, *Židovstvo: život, teologija i filozofija*, Profil, Zagreb, 2009., 503-505 (Dalje: K. D., *Židovstvo*).

⁶ Midraš *Berešit Raba* (Berlin, 1903., 1912., 1929.) 63:25, 688; Midraš *Jalkut Šimoni*, Jerusalem, 1960. (reprint varšavskog izdanja iz 1878.), II sv. *Samuel*, odlomak 124, 724.

Sinedrij ili Vijeće staraca; izvor riječi je grčki (*synédrión*): židovsko legislativno tijelo i vrhovni sud u doba drugoga Hrama, od hašmonejskoga doba (165. pr. n. e.) do 425. n. e.; od gubitka neovisnosti 70. n. e. do kraja svojeg djelovanja preuzima od kralja zastupanje zemlje pred rimskim i bizantskim vlastima. Sastojao se od sedamdeset i jednog člana, što je spomen na Mojsija i sedamdeset staraca. Predsjednik sinedrija bio je i vođa naraštaja, najmudriji čovjek svojeg doba, poput zamjenika na Mojsijevu mjestu u svakom naraštaju. Sinedrij je vodio predmete koji su imali utjecaj na sav židovski narod: imenovanje kralja, imenovanje Maloga sinedrija (23 suca u svakome gradu i plemenu), zakone o lažnim prorocima, teorijski slučajevi kada bi veliki svećenik počinio zločin koji se kažnjava smrću, proširivanje granice grada Jeruzalema te odlazak u rat kada nije bila obveza i slično. Sinedrij je zasjedao u Hramu dok je postojao, a četrdeset godina prije rušenja premješten je, te se selio u deset različitih mjesta, od kojih je posljednje bilo Tiberias. Tradicijski se smatra da će se u mesijanskom dobu sinedrij vratiti u Tiberias, a zatim u Hram; Vidi još u K. D., *Židovstvo*, 544-554.

Doista, u Tori se sinedrij još naziva i „očima”. Kako je rečeno: „Ako je nešto sakriveno očima zajednice ...” (Lev 4,13).⁷

No Bog je vidio ono što oko od krvi i mesa ne može, vidio je da Davidova veličina leži u činjenici da svoju agresivnost usmjerava prema pozitivnim ciljevima. Stoga Midraš i piše, Bog je zapovjedio Samuelu: „Moj pomazanik stoji pred tobom, a ti i dalje sjediš? Ustani i bez oklijevanja pomaži Davida! Jer, on je taj kojeg sam izabrao!”⁸ Midraš opisuje da je, dok je Samuel u rukama držao rog ispunjen uljem, ulje ključalo kao da ne može dočekati da kapne na Davidovo čelo. Nakon što ga je Samuel pomazao, ulje se stvrdnulo i blještalo poput bisera i dragog kamena, a rog je i dalje ostao pun.⁹

2. PROBLEMATIKA ROĐENJA KRALJA DAVIDA TE POVIJEST NJEGOVE OBITELJI

2.1. Nejasnoće vezane uz priču o pomazanju kralja Davida

Kao što je već rečeno, Samuel je došao u Betlehem pretvarajući se da je došao zbog žrtvovanja te je pozvao Jišaja i njegove sinove da mu se pridruže. Naravno, bilo je jasno da će na gozbu sa Samuelom doći i svi Jišajevi sinovi. Ta je pretpostavka još utemeljenija jer je dolazak Samuela u Betlehem zbog prinošenja žrtve Bogu bio vrlo rijedak događaj, budući da je prorok bio u visokoj životnoj dobi. To možemo zaključiti iz reakcije betlehemske stanovništva nakon što su čuli da je Samuel stigao. Ipak, onoga trenutka kada je Samuel uvidio da ni jedan od Jišajevih sinova nije dostojan kraljevstva, okrenuo se Jišaju i upitao ga: „Jesu li to svi tvoji sinovi?” (1 Sam 16,11) Drugim riječima, da Samuel nije pitao za druge mladiće, Jišaj ne bi doveo svojeg sina Davida i Samuel bi se vjerojatno vratio praznih ruku, neobavljene misije da pronađe čovjeka koji je predodređen vladati židovskim narodom. Jišajev odgovor je bio: „Ostao je još najmlađi; on je na paši, za stadom.” (1 Sam 16,11)

No, prema drugim izvorima, to nije cjeloviti razgovor Samuela i Jišaja. Prema Midrašu, Jišaj je zapravo zaniijekao postojanje još jednoga sina i tek poslije pritiska Samuela, koji se oslonio na ekspli-

⁷ Autorov prijevod s hebrejskog jer je iz hrvatskih izdanja biblijskih prijevoda izbačena riječ *oko*; u Zagrebačkoj Bibliji stoji *nehotično pogriješi*, a kod Ivana Šarića *nehotice sagriješila*.

⁸ Midraš *Tanhuma*, (Vilnius, 1885.) Vaera, 6.

⁹ Usp. Midraš *Jalkut Šimoni*, II. sv., Samuel, odlomak 124.724; Midraš *Jalkut HaMahiri* (napisao rabin Mahir sin Aba Mari, Francuska, XIV. st.) Psalam 118, Berdychiv, 1899, 214.

citnu Božju izjavu, priznao postojanje još jednog djeteta, kog nije smatrao ravnopravnim drugima, kog je odstranio od braće dok se zbivao značajan događaj u životu Betlehema, posjet proroka Samuela. Prema izvješću Midraša, ovo je cjelovit razgovor proroka Samuela i Jišaja:

Potom reče Samuel Jišaju: „Jesu li to svi tvoji sinovi?”

On odgovori: „Nema nikoga drugog.”

On odgovori: „Gospod mi je rekao: ‘Šaljem te k Jišaju iz Betlehema; jer između njegovih sinova izabrah sebi jednoga za kralja.’ A Vi kažete ‘Nema nikog drugog?’

On odgovori: „Ostao je još najmlađi, on je na paši, za stadom” (1 Sam 16,11).¹⁰

No Samuel nije odustao i objavio je Jišaju da će, usprkos njegovim riječima i problemu povezanom s povratkom sina iz polja, on ipak pričekati njegov dolazak: „Tada Samuel reče Jišaju: ‘Pošalji po njega, jer nećemo sjedati za stol dok on ne dođe’” (1 Sam 16,11).

Možemo samo zamisliti kako je napetost rasla u očekivanju Davidova dolaska. Osim uvaženog proroka i starješine, koji su bili pozvani na žrtvenu gozbu, ostavljeni su da čekaju. Nisu mogli jesti i jesti jer Samuel nije želio blagosloviti žrtvu sve dok David ne stigne. Jišaj i njegovi sinovi također su sjedili i čekali, čudeći se i govoreći jedan drugome: „Prorok je rekao o svima njima: ‘Gospod nije izabrao nijednoga od ovih.’” (1 Sam 16,10). Hoće li onda izabrati i ovoga – Davida?”

Priča postavlja ozbiljna pitanja o Jišajevu ponašanju, osobito u svjetlu činjenice da je ignorirao Davidovo postojanje i što ga nije doveo da zajedno s ostalim sinovima pozdravi Samuela i stoga što je, prema Midrašu, dao negativan odgovor na Samuelovo pitanje o drugim sinovima. Zašto Jišaj misli da njegov mladi sin ne bi bio dostojan kraljevskog položaja, čak do te mjere da ga pokušava sakriti?

2.2. Dinastija kralja Davida i njegova oca Jišaja

Nedoumice postaju još veće nakon što saznamo o značenju Jišaja, oca kralja Davida:

Općenito o Davidovoj dinastiji znamo sljedeće:

a. „Deset je generacija prošlo od Peresa (sina Judinog)¹¹ do Davida.”¹²

¹⁰ Midraš *Jalkut Meam Loez*, 1 Samuel, Jerusalem, 1975., 198.

¹¹ Usp. 1 Ljet 2, 3-15.

¹² Midraš *Bamidbar Raba*. Jerusalem, (reprint izdanja iz Vilniusa, 1878.), 13.

b. „David je bio potomak Mirjam, Mojsijeve sestre”.¹³

c. Iako su navedene majke svih kraljeva, ime Davidove majke ne spominje se u Bibliji.

Ipak, Talmud nam kaže: „Rabin Hanan sin Rabadala je rekao u ime Raba: [Ime] Majke Davidove bilo je Nicevet, kćer Adaela.”¹⁴

Izvori o Jišaju, Davidovu ocu:

a. Pismo nam o Jišaju kaže:

„David je bio sin nekoga Efraćanina iz Betlehema u Judeji; taj se zvao Jišaj, a imao je osam sinova. Taj je čovjek u Šaulovo vrijeme bio star i odmakao u godinama” (1 Sam 17,12).

Dobro je poznato da se u biblijskoj terminologiji riječi „איש” čovjek ili „אנשים” ljudi koristi kada se govori o časti i značaju,¹⁵ kako Raši¹⁶ objašnjava frazu „među značajnim okupljenima”¹⁷. Slično objašnjava i Abarbanel: „Jišaj je u danima Šaulovim bio star i poštovan čovjek, bio je starješina (poglavar) i to znači rečenica: ‘bio je ušao među najstarije ljude’.”¹⁸

Slično glasi i aramejski prijevod¹⁹ toga stiha: „među nekolicinom izabranih”.²⁰ Naši su Mudraci naučili iz Talmuda:

„Taj je čovjek u Šaulovo vrijeme bio star i odmakao u godinama. (1 Sam 17,12), Raba je rekao: To je Jišaj, Davidov otac, koji je izašao s mnoštvom i ušao s mnoštvom te objašnjavao

¹³ Midraš *Sifrei* (O Brojevima), Jerusalem, 1966., odlomak 74.

¹⁴ Babilonski Talmud (dalje: BT) *Baba Batra* 91a, Bnei Brak, 1961.

¹⁵ Usp. druga mjesta u Bibliji, gdje piše איש – čovjek, אנשים – ljudi: איש u smislu vođa: „כולם אנשים ראשי בני ישראל המה, – „Svi ti ljudi bijahu glavari Izraelaca” (Br 13,3; Br 11,26; Pnz 1,13; Još 4,2; Jer 26,17 i mnoga druga). איש kao prorok: „משה איש האלוהים, – „Mojsije – čovjek Božji” (Pnz 33,1; Suci 13,6; 1 Sam 9,10; 1 Kr 12,22;13,14; 2 Kr 4,16 i mnoga druga).

איש kao andeo: „ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, – „Jakov ostane sam. I neki se čovjek hrvao s njim dok nije zora svanula.” (Post 32,25); „וימצאו איש והנה תעה בשדה, – „Neki čovjek nađe ga gdje luta poljem pa ga upita: ‘Što tražiš?’” (Post 37,15; Post 18,2; 32,29 i mnoga druga).

¹⁶ Rabin Šelomo Jichaki, skraćeno Raši (1040. – 1105.): najveći komentator Tanaha, Mišne i Talmuda.

¹⁷ Rašijev komentar, *Mikra’ot Gedolot komentaru*; (Jerusalem, 1959., Vienna, 1859.) u 1 Sam 17,12. Usporedi s onim što je Raši napisao u Br 13,3: „sva mjesta na kojima se spominje riječ ljudi u Bibliji označava važnost tih ljudi”.

¹⁸ Abarbanelov komentar, 1 Sam 17,12.

¹⁹ Rabinski prijevodi na aramejski jezik datiraju iz vremena drugog Hrama, iz IV. stoljeća pr. n. e. U to je vrijeme govorni jezik u Svetoj Zemlji bio aramejski, a ne hebrejski jezik, kako svjedoči Nehemija (usp. Neh 13,24), stoga je nastala potreba da se Tora prevede na govorni jezik, što su poduprli i rabini (BT, *Megila* 3a). Ti su prijevodi nastali sredinom I. stoljeća. Usp. K. D., *Židovstvo*, 511-512.

²⁰ Targum Jonatan, 1 Sam 17, 12, Jerusalem, 1997.

[Toru] mnoštvu. Ulla je rekao: Prema našoj tradiciji nema mnoštva²¹ u Babilonu. Učimo: Mnoštvo nije manje od šest stotina tisuća.”²²

b. O Jišajevoj vrlini i njegovu velikom značenju saznajemo iz Talmuda kada se govori da je Jišaj bio samo jedan od četvorice pravednika koji su umrli isključivo zbog nagovora zmije, tj. samo zato što je ljudskom rodu dosuđena smrt kada su Adam i Eva pojeli plod stabla spoznaje dobra i zla na poticaj zmije, a ne zbog bilo kakva vlastitog grijeha ili nedostatka:

„Četvorica su umrli zbog djelovanja zmije²³, Benjamin, sin Jakova, Amram, otac Mojsija, Jišaj, otac Davida, i Kaleb, sin Davida. Sada su svi poznati iz tradicije osim Jišaja, oca Davida, na kojega Pismo ukazuje. Jer, pisano je: ‘Abšalom bijaše postavio Amasu za zapovjednika nad vojskom namjesto Joaba. A Amasa je bio sin nekoga čovjeka po imenu Jitre, Jišmaelovca, koji je ušao k Abigajili, kćeri Jišajevoj i sestri Sarvije, Joabove majke’ (2 Sam 17,25). Je li ona bila kći Nahašova? Sigurno je bila kći Jišajeva jer je pisano: ‘Sestre im: Sarviju i Abigajilu?’ (1 Ljet 2,16). Stoga to mora značiti, kći onoga koji je umro zbog djelovanja nahaša [zmije].”²⁴

c. Prorok Mihej govori o sedmorici pastira i osmorici prinčeva i ovako to objašnjava Talmud:

„A ovakav će biti mir: kada Asirci uđu u našu zemlju i kada on bude prolazio našim palačama, protiv njega ćemo ustati sedmorica pastira i osmorica prinčeva među ljudima” (Mih 5,4). Tko su ‘sedmorica pastira’? – David u sredini, Adam, Set i Metuzalem s njegove desne te Abraham, Jakov i Mojsije s njegove lijeve strane. A tko su ‘osmorica prinčeva među ljudima’? — Jišaj, Šaul, Samuel, Amos, Sefanija, Sidkija, Mesija i Ilija.”²⁵

²¹ Tj. Izraelaca okupljenih kako bi čuli riječi Tore.

²² BT *Berachot* 58a. Jerusalem, 1999.; BT *Jevamot* 77b.; Midraš *Tanhuma*, Paraša Mikec, 6.

²³ Raši u Babilonskom Talmudu, Traktat *Šabat* 55b objašnjava riječi „umro zbog djelovanja zmije”: „zbog savjeta zmije koja je uputila Evu, a ne zbog nekog drugog grijeha, jer oni nisu grijeshili”, a u svojem komentaru Traktata *Baba Batra* 17a objasnio je: „nisu zaslužili umrijeti, ali osuđeni su na umiranje smrtnom presudom budućem potomstvu prvog čovjeka, a zbog savjeta zmije”.

²⁴ BT *Šabat* 55b; BT *Baba Batra* 17a.; Vidi i Midraš *Jalkut Šimoni*, 2 Samuel, odlomak 151, 17; Midraš *Ocar Ha-Midrašim*, New York, 1915., 171.

²⁵ BT *Suka* 52b; Vidi i Midraš *Jalkut Šimoni*, Miha, odlomak 552, 5.

d. Mišna²⁶ nas uči:

„Sedmorica Očeva ležala su s vječnim dostojanstvom i njihova tijela nisu dotakli crvi ni gliste: Abraham, Izak, Jakov, Amram, Mojsijev otac, Benjamin, sin Jakova, Jišaj, otac Davida, i Kaleb; neki kažu čak i David, koji je zato rekao: „Stog’ mi se raduje srce i kliče duša, i tijelo mi spokojno počiva.” (Ps 16,9).”²⁷

e. Kako bi nas poučio o Jišajevoj učenosti, Midraš²⁸ također govori da je Jišaj bio i glava sinedrija.

f. Postoji mnogo midraša koji uzvisuju Jišaja, kao što je:

„Na sedmoricu nije utjecao zao poriv u svijetu i to su: Abraham, Izak, Jakov, Mojsije, Aaron, David i Jišaj”: „Trojica su stvoreni bez grijeha: Amram, Jišaj i Kaleb’.”²⁹

Svi ovi izvori koji veličaju Jišaja dodatno su zbunjujući i osnažuju pitanja koja smo ranije iznijeli o Jišajevu ponašanju. Kasnije ćemo ukazati na izvrsno objašnjenje koje potječe iz kabale³⁰, a temelji se na Jišajevoj pobožnosti, predanosti Bogu i strahu od grijeha.

²⁶ Mišna - ponavljanje, učenje; 1. temeljna literatura židovskoga prava usmene Tore; uredio ju je rabi Jehuda Hanasi (188.) i sastoji se od šest glavnih dijelova (Šiša sidre Mišna); najveći i najvažniji izvor Halahe (židovskoga prava) iz doba tanaita, *corpus juris* Halahe; 2. svaka odredba u sustavu Mišne. Usp. K. D., Židovstvo, 512.

²⁷ Mišna *Kala Rabati*, Vilnius, 1893., 3,22; Vidi i Midraš *Jalkut Šimoni*, Berešit, odlomak 78.

²⁸ Midraš *Jalkut Šimoni*, II. sv. Samuel, odlomak 124, 724.; Midraš *Šmuel*, Jerusalem, 1965. 51b, 2. - 52b, 5.; Midraš *Jalkut HaMahiri*, Psalam 118, Berdychiv, 1899., 214.

²⁹ Midraš *Ocar Ha-Midrašim*, New York, 1915., 163.

³⁰ Kabala, tj. „predaja” naziv je za tajnovitu Toru, židovski misticizam, koji obrađuje kozmološke teme (stvaranje, Bog, razlozi za micvot) te filozofiju i teologiju. Kabala je bila veoma proširena među mudracima u Izraelu tijekom doba Mišne. Premda se većinu nije poticalo u upućivanje u to područje, znanje s toga područja bilo je ograničeno na istaknute osobe jednog naraštaja, te se prenosilo s učitelja na učenika, od čega i dolazi naziv. Vrijeme razvitka kabale i njezine literature bilo je u srednjem vijeku, u Španjolskoj i Portugalu, a kasnije se proširila na tri središta na tri kontinenta: sjevernu Afriku, gdje je čuvana u izvornome obliku, Italiju, gdje je doživjela utjecaj neoplatonističke struje, te u dva glavna središta u Izraelu. U Jeruzalem su je donijeli rabini koji su izgnani iz Španjolske i pridružili se drevnome tradicijskom pokretu kabale, a kabalistički pokret u Safedu, koji se razvijao u XVI. stoljeću, ostavio je svoj pečat do naših dana. Vođe safedskoga krila bili su rabi Moše Cordovero i rabi Jichak Luria Aškenazi Ari, koji je osno-vao gotovo neovisan kabalistički pokret, čije su tajne bile poznate samo njegovim prijateljima. Kabalska literatura obuhvaća nekoliko temeljnih knjiga: *Torat hahehalot* (Nauk o palačama), dvije knjige rabija Jišmaela ben Eliše: *Hehalot rabati* (Velike palače) i *Hehelot zutarti* (Male palače), *Sefer jecira* (Knjiga o stvaranju), čije se autorstvo pripisuje praocu Abrahamu, te *Zohar* (Sjaj), koja se pripisuje Šimonu bar Johaju. Usp. K. D., Židovstvo, 505-511.

2.3. Dodatni psalmi koji opisuju neprijateljstvo prema Davidu

Osim već navedenih stihova iz Psalma 69 i iz prikaza pomazanja kralja Davida u Knjizi o Samuelu postoje i drugi stihovi u psalmima koji nam govore o reakciji kralja Davida na objavu da nije nezakonito, nego zakonito dijete i da je prikladan i prihvatljiv za kralja. Ti stihovi detaljno opisuju teške osjećaje progonjene osobe. Fraze koje je David izgovorio ukazuju na raznovrsnost njegovih neprijatelja – prema njegovom subjektivnom pogledu na stvari – koji ga žele povrijediti na najrazličitije načine te na njegove osjećaje ljutnje i frustracije. To su ljudi koje je smatrao svojim prijateljima, a onda je otkrio da su mu neprijatelji i da ga mrze. Davida najviše boli njihov podsmijeh i činjenica da govore protiv njega. Navest ćemo nekoliko primjera koji bi mogli ukazati na to koliko se David osjećao progonehim i izdanim:

„O Gospode, ne gordi se moje srce niti se oči uznose.” (Ps 131,1).

„Evo, grešan sam već rođen, u grijehu me začu majka moja.” (Ps 51,5).

„od svih progonitelja spasi me, oslobodi,” (Ps 7,1).

„U pomoć, Gospode, jer nestaje pobožnih, vjernosti nema više među ljudima!” (Ps 12,1).

„Dokle ću nositi bol u duši; tugu u srcu obdan i obnoć? Dokle će se dušmanin dizat' na me? ... Prosvijetli mi oči da ne zaspim nasmrt, nek' ne kaže dušmanin: 'Nadjačah njega!' Nek' ne kliču protivnici ako posrnem!” (Ps 13,3-5).

„A ja, crv sam, a ne čovjek, ruglo ljudi i naroda prezir. Koji me vode, podruguju se meni, razvlače usne, mašu glavom” (Ps 22,7-8).

Ovdje smo naveli samo mali djelić Davidovih riječi protiv njegovih neprijatelja.³¹ Dojam koji smo stekli jasan je i pokazuje nam kako se David osjećao strašno progonehim i koliko ga je to mučilo. Iako je vjerojatno da je velik broj navedenih stihova nastao tijekom Davidova bijega pred Šaulom i njegovim ljudima te tijekom potjere u Judejskoj pustinji, teško je sve te stihove protumačiti samo u tom kontekstu.

Davidova velika tuga može se iščitati i iz riječi mudraca u raznim midrašima koji opisuju zadirkivanja nalik na ona ranije spomenuta, poput ovoga: „David nikada u životu nije usnuo dobar san.”³² Možemo pretpostaviti da Midraš nastoji istaknuti Davidov osjećaj da ga

³¹ Također usp. Ps 22,7; 31,12; 38,12, 38,20-21; 41,8; 41,10; 86,14; 109,3-4.

³² BT *Berachot* 55b.

drugi mrze i progone. Čovjek koji ima mnoštvo neprijatelja dane provodi razmišljajući o njima te se to reflektira i na noć. Kako bi mogao mirno noću spavati i snivati dobre sne?³³

3. PODRIJETLO PATNJE KRALJA DAVIDA

3.1. Zašto su se braća i drugi ljudi tako ružno ponašali prema mladom Davidu?

Kako bismo razumjeli mržnju usmjerenu prema Davidu, moramo ispitati koje su to unutarnje sile pokretale zbivanja, skrivene epizode koje nisu zabilježene u proročkim knjigama, ali na koje midraši aludiraju.

Psalam 69, u kojem kralj David strastveno opisuje najtragičnije trenutke svojega života, govori o razdoblju od dvadeset i osam godina, od njegova najranijeg djetinjstva sve do krunidbe za kralja izraelskog naroda.

Kako smo već pokazali, David je rođen u blistavoj obitelji Jišaja, koji je služio kao poglavar sinedrija i bio je jedan od najistaknutijih vođa svoje generacije. David je bio najmlađi u obitelji u kojoj su rođena još sedmorica izvrsne braće. Kada je David rođen, ta slavna obitelj prema njemu se ponašala vrlo negativno. David to doslovno opisuje u psalmu: „Tuđinac postadoh braći i stranac djeci majke svoje” (Ps 69,8).

Posao pastira bio je opasan, za razliku od uvriježenog mišljenja, što vidimo i iz Davidovog odgovora Šaulu prije borbe s Golijatom, Filistejcem iz Gata. Ovako David odgovara na pitanje o iskustvu u borbi o kojem je ovisila sudbina židovskog naroda:

„Ali David odgovori Šaulu: ‘Tvoj je sluga čuvao ovce svome ocu, pa kad bi došao lav ili medvjed te uhvatio ovcu iz stada, ja bih potrčao za njim, udario ga i istrkao mu ovcu iz rala’” (1 Sam 16,34-35). Iz Davidovog odgovora možemo pretpostaviti da ga je obitelj slala u opasna područja gdje je bilo uobičajeno susresti divlje zvijeri u nadi da takve susrete David neće preživjeti.

3.2. Ruta i Boaz i zabrana uzimanja supružnika iz Moaba koju nalazimo u Tori

Misteriozna priča na kojoj se temelji naše objašnjenje može se pronaći u nekoliko izvora iz rabinske literature.³⁴ Priča počinje neko-

³³ Više riječi mudraca vidi u: BT *Baba Mecia* 59a; BT *Šabat* 30a.

³⁴ Usp. Midraš *Jalkut HaMahiri*, Psalam 118, Berdychiv, 1899., 214; Midraš *Torat Haminha*, napisao Rabin Jakov Sakili (XIII. st. Sicilija-Damask), izdanja Rabina

liko generacija prije Davidova rođenja: Nakon nekoliko godina braka i nakon što je podigao sedmero dobre i plemenite djece, Jišaj se počeo suočavati s određenim osobnim sumnjama o vlastitom podrijetlu. Jišaj je bio unuk Boaza i Rute. Njegova baka Ruta bila je obraćenica Moapkinja, kako pripovijeda Knjiga o Ruti. Dok je Ruta još bila živa, mnogi su sumnjali u zakonitost njezina braka s Boazom jer Tora izrijekom zabranjuje Izraelcima da kao supružnike uzimaju konvertite iz moapskog naroda, kako je rečeno:

„Neka ne ulazi u zajednicu Vječnoga ni Amonac ni Moabac; nitko od njihovih, čak ni u deseto koljeno, ne smije nikad u zajednicu Vječnoga. A sve zato što nisu izašli pred vas s kruhom i vodom kad bijaste na putu izišavši iz Egipta i što su za novce najmili sina Beorova, Bileama iz Petora u Aram Naharajimu, da te prokune” (Pnz 23,4-5).

Okrutnost Moaba dovela je do nastanka ove zabrane. Dok je židovski narod lutao pustinjom nakon oslobođenja iz Egipta, Moabljani su odbili dopustiti prolaz kroz njihovu zemlju te im nisu dopustili ni kupovinu hrane ili pića. To je glavni razlog zbog kojeg Naomin bliski rođak nije želio oženiti Rutu,³⁵ kako je rečeno:

„¹ Boaz potom iziđe na gradska vrata³⁶ i sjede ondje. I gle, naiđe onaj skrbnik o kome je govorio. I dozva ga Boaz: ‘Ej, hodi ovamo i sjedni!’ Onaj dođe i sjede.

² Onda Boaz uze deset ljudi između starješina gradskih i reče: ‘Posjedajte ovdje!’ I posjedaše.

³ Zatim reče skrbniku: ‘Noemi, koja se vratila s Moapskih polja, htjela bi prodati ono zemlje našega brata Elimeleka.

⁴ Zato sam odlučio da se s tobom razgovorim i predložim ti: otkupi njivu pred ovima koji sjede ovdje i pred starješinama moga naroda. Ako je kaniš otkupiti, onda otkupi; ako ne kaniš, kaži mi da znam. Jer prije tebe nema nitko pravo na otkup; ja sam na redu tek iza tebe.’

A onaj reče: ‘Hoću, otkupit ću je.’

⁵ Onda kaza Boaz: ‘Kad uzmeš zemlju iz ruke Noemi, treba da uzmeš i Rutu Moapku, pokojnikovu ženu, da se pokojniku sačuva ime na baštini.’

Avigdora Hefeca, Safeda, 1991., I., 227-229; Rabin Haim Josef David Azulay (1724. – 1806.), *Marjit HaAjin, hidušim uveurim al HaŠas*, Jerusalem, 1986., 20a; Levi Gincburg, *Agadot Hajehudim*, Ramat Gan, 1975., V,15. 51.

³⁵ Vidi Rut 3,12.

³⁶ Vrata su, kao što smo već objasnili, središte života u biblijskom gradu (vidi bilješku broj 3).

⁶ Ali skrbnik reče: 'E, onda ne mogu biti otkupnik, *da ne raspem svoje baštine*. Otkupi ti po svome skrbničkom pravu jer ja ne mogu.'

⁷ A bijaše od starine običaj u Izraelu: da se čemu potkrijepi valjanost otkupa ili zamjene, čovjek bi izuo sandalu i dao je drugome. To bijaše svjedočanstvo u Izraelu.

⁸ Tako, dakle, i onaj skrbnik reče Boazu: 'Otkupi ti!' te izu sandalu i dade mu je.

⁹ Tada Boaz kaza starješinama i svemu narodu: 'Vi ste danas svjedoci da ja otkupljujem iz ruke Noemine sve ono što je bilo Eli-melekovo, sve što je bilo Kiljonovo i Mahlonovo.

¹⁰ Uz to uzimam za ženu Rutu Moapku, ženu Mahlonovu, da bi se sačuvalo ime pokojnikovo na baštini i da se ime njegovo ne bi zatrla među braćom njegovom i nestalo s vratâ zavičaja njegova. Vi ste danas tome svjedoci.'

¹¹ Sav narod koji se nalazio na vratima gradskim i starješine rekoše: 'Svjedoci smo!' (Rut 4,1-11).

Zašto bi rođak upotrijebio riječ kao što je „*da ne raspem svoje baštine*”? Jednostavno, zato što u judaizmu majka određuje identitet djeteta kao Židova, a rođak je mislio da ona nije Židovka jer pripadnici moapskog naroda ne mogu se obratiti na židovstvo.

Midraš objašnjava što je prolazilo glavom rođaka koji je odbio oženiti Rutu:

„On [rođak] je rekao: prvi [dvojica sinova Noemi koji su oženili Rutu i Orpu Moapkinju] umrli su samo zato što su se njima oženili. Zar bih ju ja onda trebao uzeti? Sačuvaj Bože da je ja oženim! Neću pomiješati svoje sjeme i neću naškoditi svojoj dinastiji. Nije znao objašnjenje Zakona: muškim moapskim obraćenicima zabranjeno je pridružiti se Zboru naroda, ali žene, moapske obraćenice, su izuzete ...”³⁷

Boaz i mudraci shvatili su da zakon koji zabranjuje brak s pripadnikom moapskog naroda – kako i jest tradicionalno tumačenje³⁸ koje nam prenosi „usmena Tora”³⁹ – zabranjuje brak s muškim moapskim obraćenikom jer baš su oni bili odgovorni za okrutno

³⁷ Midraš *Rut Raba*, Jerusalem, 1971., 7,7.

³⁸ Usp. Midraš *Sifre*, Sifrei o Ponovljenom zakonu – Devarim – Ki Tece, New York, 1969., 249; BT *Jevamot* 77a.

³⁹ Usmena Tora - nauk: prema tradiciji riječi kojima se Bog izravno objavio Mojsiju na brdu Sinaj. U užem smislu *Tora šebihtav* (pisana Tora, Petoknjžje, pet knjiga Mojsijevih); u širem smislu i *Tora šebeal pe* (usmena Tora), usmena tradicija, propisi i tumačenja Tore, koju su naraštaji kao tradiciju prenosili sve do zapisivanja u Mišni i Talmudu. Usp. Kotel Dadon, Pisana i usmena Tora – Može li jedna bez druge?, u: *Nova prisutnost*, 10 (2012.) 3, 419-442.

ponašanje, dok su iz zakona izuzete žene, moapske obraćenice. Ova-ko kaže Talmud: „Amoncima i Moapcima zabranjeno je [ući u skup Gospodnji]. I ova zabrana za njih vrijedi zauvijek ali ženama je to odmah dopušteno [odmah nakon obraćenja].”⁴⁰

Svojim brakom s Rutom Boaz je želio pojasniti i nadao se svi-ma objaviti istinita tumačenja zakona iz Tore o tome da je dopu-šteno oženiti obraćenicu iz Amona i Moaba, zakona koji je očito bio nepoznat širokim masama naroda. Zato je on, veliki sudac svoje generacije,⁴¹ izvršio cijelu ceremoniju na Vratima grada, javno i pred starijim ljudima.

Prema Midrašu, Boaz je umro one noći kada je oženio Rutu.⁴² Ruta je začela i rodila njihova sina Obeda, Jišajeva oca. I Obed i Jišaj podigli su vrlo plemenite i religiozne obitelji pa bi bilo nemoguće čak i pomisliti da bi dvije generacije takvih velikih židovskih vođa mogle poteći iz nedopuštenog braka.

Ipak, kako je Jišaj bio iskren i pravedan čovjek, počeo je ozbilj-no sumnjati u svoje podrijetlo.⁴³ Vlastiti ga je integritet natjerao da nešto poduzme. Stoga je zaključio da, ako je njegov status upitan, ne smije ostati u braku sa svojom suprugom koja je bila prava Izraelka. Zato je Jišaj odlučio da će jedino rješenje biti da se odvoji od svoje žene i više se ne upušta s njom u bračne odnose. Jišaj je svoju odlu-ku obznanio kod kuće pa je cijela obitelj bila svjesna tog odvajanja.

3.3. Unutarnja priča koja se pojavljuje u Midrašu

„Jišaj je bio poglavar sinedrija, i posvuda su ga pratile gomi-le Izraelaca, okupljenih kako bi čuli Toru. Imao je šestoricu starijih sinova i bio odvojen od svoje supruge tri godine.

Nakon treće godine imao je privlačnu sluškinju Kanaanku. Rekao joj je: ‘Draga, pripremi se jer se želim večeras oženiti tobom pa ću te zato osloboditi uvjetno.’⁴⁴ Sluškinja je otišla gospodarici i rekla joj: ‘Molim te, spasi sebe, moju dušu i dušu mojega gospoda-
ra od pakla.’ Gospodarica ju je upitala o čemu govori, pa joj je sluš-kinja sve ispričala. Na to joj je gospodarica rekla: ‘Kćeri moja, što ja tu mogu učiniti? Već ima tri godine otkako me nije ni dodirnuo.’

⁴⁰ Mišna s komentarom Pinhasa Kehatija. Jerusalem, 1987., *Jevamot* 8,3.

⁴¹ Usp. BT *Baba Batra* 91a, „Boaz je Ibsan” (Suci 12,8-10).

⁴² Usp. Midraš *Jalkut Šimoni*, II., Rut, odlomak 608, 1043.

⁴³ Kako smo ranije spomenuli, Boaz je umro nakon što je spavao s Rutom pa su neki iz mnoštva u to vrijeme tvrdili kako Boazova smrt potvrđuje činjenicu da je njegov brak s Rutom Moapkinjom doista bio zabranjen.

⁴⁴ Značenje tog stanja objasniti ćemo uskoro.

Zatim je gospodarica nastavila: 'Dat ću ti savjet, pripremi se za večeras kao što ću to i ja učiniti. A uvečer, kada ti on kaže da zatvoriš vrata, ti ćeš izaći, a ja ući.' I tako su učinile.

Uvečer je sluškinja ugasila svijeću, poslala zatvoriti vrata. Njezina je gospodarica ušla u sobu, a sluškinja je iz nje izašla. Gospodarica je ostala s njim cijele noći i zanjela. Zbog Jišajevih osjećaja prema sluškinji David je bio jedini od svoje braće koji je iz utrobe izašao crven ... nakon devet mjeseci njezini su je sinovi željeli ubiti, kao i njezina sina Davida, kada su vidjeli da je crven.

Jišaj im je rekao: 'Ostavite ga, on će biti rob i pastir.'⁴⁵ I to je ostalo skriveno dvadeset i osam godina. Tada je Bog rekao Samuelu: 'Ja te šaljem Betlehemcu Jišaju' (1 Sam 16,1). Kad su došli i kad je Samuel vidio Eliaba, reče u sebi: 'Jamačno, evo pred Gospodom stoji njegov pomazanik.' (1 Sam 16,6). Ali Gospod reče: 'Ne gledaj na njegovu vanjštinu...' (1 Sam 16,7). Dovedi su drugoga sina, pa trećega i tako svu sedmoricu sinova. Potom reče Samuel Jišaju: 'Jesu li to svi tvoji sinovi?' (1 Sam 16,11). On odgovori: 'Nema nikoga drugog.' On odgovori: Gospod mi je rekao: 'Ja te šaljem Betlehemcu Jišaju, jer sam između njegovih sinova izabrao sebi kralja.' A Vi kažete 'Nema nikoga drugog?'

On odgovori: 'Ostao je još najmlađi, on je na paši, za stadom.' (1 Sam 16,11). Samuel reče Jišaju: 'Pošalji te ga dovedi.' Dok je dolazio, u rogu je ulje počelo ključati, a Bog reče Samuelu: 'Ti ustani i moj pomazanik stoji, ustani i pomaži ga! Jer on je taj kojeg sam izabrao!' Dok ga je Samuel pomazivao, ulje se stvrdnulo i blještalo i pretvorilo se u biserje i drago kamenje, a rog je ostao pun. I Jišaj i njegovi sinovi stajali su u strahu i užasu. Svi su mislili: 'Samuel je došao samo kako bi nas osramotio i javno obznanio da Jišaj ima nezakonitog sina.' Davidova majka u svojoj je nutrini bila sretna, a njezina je vanjština bila tužna. Kada je David dobio čašu spase-nja⁴⁶ [krunu], svi su postali sretni. Tada ga je Samuel poljubio u čelo i rekao: 'Objavljujem krepku riječ Gospodnju; on mi reče: Ti si Sin moj (Ps 2,7). U tom trenu njegova je majka rekla: Kamen što ga odbaciše graditelji, postade kamen zaglavni.' (Ps 118,22), nije pisano graditelji, nego sinovi,⁴⁷ rekla je: 'Sine moj, ti, kojeg su tvoja bra-

⁴⁵ Midraš *Jalkut Meam Loez*, I, Samuel, Jerusalem, 1975., 198-199, piše da su Davida braća slala na opasna mjesta napasati ovce u nadi da će ga proždrijeti divlje zvijeri. Međutim, David je spašen od tih zvijeri (1 Sam 17,34-36).

⁴⁶ Usp. Ps 116,13.

⁴⁷ Na hebrejskom, stih glasi: „אֲבֹן מֵאֶסוֹ הַבְּנוִים הִיחָה לְרֹאשׁ פִּינֹה,“ riječ הבנים kada se piše sa slovom vav הבונים, čita se *habonim*, što znači *graditelji*, ali kada se piše bez slova vav, הבנים, čita se *habanim*, što znači *sinovi*.

ća skrivala, postao si kamen zaglavni i uzdigao se iznad svih njih.’ Na to joj je sin odgovorio: Gospodnje je to djelo: kakvo čudo u očima našim!’ (Ps, 118,23), stoga: ‘Ovo je dan što ga učini Gospodin: kličimo i radujmo se njemu!’⁴⁸ (Ps, 118,24).⁴⁹

Zahvaljujući toj prekrasnoj, ali i neobičnoj priči iz Midraša, stvari postaju jasnije. Midraš objašnjava da je, nakon tri godine odvojenosti od svoje supruge, Jišaj pristupio svojoj sluškinji Kanaanki i ponudio joj da će je osloboditi kako bi s njom mogao stupiti u odnos i imati dijete čije podrijetlo bi bilo neupitno. Njegova ponuda da je oslobodi, načinjena je pod sljedećim uvjetom: ako je Jišajev status kao Židova bio u skladu sa zakonom, onda je žena slobodna kao prava obraćenica na židovstvo i može se udati za njega. No ako njegov status nije u skladu sa zakonom i stoga Jišaj ima položaj moapskog konvertita kojem je zabranjeno oženiti Izraelku, neće joj dati slobodu, nego će i dalje ostati kanaanska sluškinja koja se smije udati za moapskog obraćenika.⁵⁰

Sluškinja je bila svjesna situacije u Jišajevoj kući i razloga koji su doveli do odvajanja Jišaja od njezine gospodarice. Osjetila je patnju svoje gospodarice i potajno joj se približila te je obavijestila o Jišajevoj namjeri i predložila svoj hrabri plan. Gospodarica je zauzela mjesto sluškinje i te noći je zanjela, a Jišaj nije shvatio da su se žene zamijenile.

Tri mjeseca kasnije postalo je očito da je gospodarica trudna. Poslije devet mjeseci srdžbe njezini su sinovi željeli ubiti svoju majku, koja je u njihovim očima bila očita preljubnica, kao i „nezakonito” dijete koje je nosila. Ona je, pak, odlučila šutjeti, nije željela osramotiti muža otkrivajući istinu o onome što se dogodilo. Sve to neodoljivo podsjeća na priču o Tamari koja je bila spremna biti živa spaljena radije nego da osramoti Judu.⁵¹ I, kao i Tamara, i ona je za svoju šutnju nagrađena djetetom velika značaja.

Jišaj, nesvjestan pozadine cijele priče, sažalio se nad njom i odlučio da dijete, koje se uskoro imalo roditi, tretiraju kao najnižeg prezrenog slugu. Tako će svi shvatiti da je njegov status upitan i, kao *mamzer*,⁵² neće moći oženiti Izraelku.

⁴⁸ Usp. BT *Pesahim* 119a, prema Talmudu i neki su drugi stihovi rečeni u njegovoj prisutnosti.

⁴⁹ Midraš *Jalkut HaMahiri*, Psalam 118, Berdychiv, 1899., 214.

⁵⁰ Usp. Mišna *Kidušin* 3,12 te u BT *Kidušin* 69a.

⁵¹ Usp. Post 38.

⁵² Mamzer – temelji se na zabrani iz Tore: „Ni mješanac neka se ne prima u zajednicu Vječnoga; neka se njegovi ne primaju u zajednicu Vječnoga ni do desetog koljena” (Pnz 23,3). Zabrana se odnosi na dijete začeto u spolnoj vezi kakvu Tora

Zato je, od trenutka rođenja pa nadalje, David tretiran na način koji smo prikazali ranije. To vrlo jasno objašnjava sadržaj stiha psalma u kojem David opisuje kako su se braća prema njemu ponašala kao prema strancu:

„מוֹזֵר הָיִיתִי לְאֶחָי; וְנִקְרִי, לְבִנֵי אִמִּי.”

„Tuđinac postadoh braći i stranac djeci majke svoje.” (Ps 69,8).

Hebrejska riječ מוֹזֵר – *muzar* u ovom stihu koju prevodimo kao *tuđin* – vrlo je slična riječi מַמְזֵר – *mamzer*, koja označava nezakonitog potomka te obje riječi dolaze iz istog korijena u hebrejskom מִזַּר –, što znači „strani”.

Na sličan način su se prema njemu ponašali i ostali članovi zajednice, ne samo njegova braća, jer je očito da je se priča pročula. O tome svjedoče sljedeći stihovi:

„Ti mi znadeš porugu, stid i sramotu, pred tvojim su očima svi koji me muče. Ruganje mi slomilo srce i klonuh; čekao sam da se tko sažali nada mnom, ali ga ne bi; i da me tko utješi, ali ga ne nađoh. U jelo mi žuči umiješase, u mojoj me žeđi octom napojiše” (Ps 69,20-22).

Sada su riječi Midraša još jasnije: „I stoga je napisana [Knjiga o Rut] da bi je se povežalo s Davidom sinom Jišajevim.”⁵³ Prema tradicionalnom židovskom tumačenju, Samuel je napisao Knjigu o Rutijom je povezao Rutu s Davidovom dinastijom i obznanio svima da je David sin Jišajev i da njegova majka nije učinila ništa nedolično.

Ipak, moramo postaviti pitanje zašto Davidova majka nije ispričala Jišaju cijelu priču. Tako bi ih sve pošteđjela mnoštva boli i patnje, osobito sebe i Davida. Možemo samo pretpostaviti kako nije željela da njezin suprug Jišaj, koji je bio poznat kao plemenit čovjek, dođe na zao glas, a jednako tako nije željela ni izdati sluškinju kojoj je Jišaj vjerovao i koja je za svoju gospodaricu toliko riskirala.

Moram naglasiti da taj Midraš koji nam otkriva pozadinu Davidova rođenja nije osobito poznat u drugim izvorima. Ta činjenica možda govori o tome da je autentičnost same priče dovedena u pita-

zabranjuje (incest, odnosno dijete koje je udana žena začela s nekim tko nije njezin muž) ili potomka takve osobe. Usp. K. D., *Židovstvo*, 224, 450-451, 750. To je ključno i bolno pitanje jer je status mamzera vrlo problematičan, budući da on ne može oženiti Židovku već samo mamzeret (ženu istog statusa), a Židov je i ne može promijeniti vjeru ili promijeniti svoj status. Više vidi u: Majmonid *Mišne Tora*, Jerusalem, 1974., *Jad Ha-Hazaka = Mišne Tora*, Isure Bia 15 poglavlje, te u *Šulhan Aruh*, Jerusalem, 1992., Even Haezer, 4.

⁵³ Midraš *Pesikta Zutreta* (Lekah Tov) Rut, Mainz, 1887., 4-5.

nje. S druge strane, osobno smatram da ta priča rješava na najbolji način ovu problematiku, odnos obitelji, oca i braće prema Davidu, i njegove teške osjećaje izražene kako u psalmima tako i na drugim mjestima koje smo ranije naveli.

3.4. Kraj sumnje o podrijetlu kralja Davida

Kako smo vidjeli ranije, sumnja o podrijetlu kralja Davida potjecala je iz nerazumijevanja zakona koji zabranjuje ulazak Amonaca i Moabaca u židovski narod. Međutim, usmena Tora dodatno objašnjava zakon i kaže da žene podrijetlom iz tih dvaju naroda nakon obraćenja slobodno smiju ući u židovski narod. To objašnjenje usmene Tore ipak nije bilo svima jasno, čak ni poslije pomazanja kralja Davida, što je vidljivo iz sljedećeg odjeljka Talmuda:

„Kad je Šaul vidio Davida gdje izlazi pred Filistejca, upitao je svoga vojvodu Abnera: 'Čiji je sin taj mladić, Abnere?' A Abner je odgovorio: 'Tako mi tvoga života, kralju, ne znam!' (1 Sam 17,55) Ali nije li ga on [Šaul] poznavao? Sigurno je pisano: 'Tako David dođe k Šaulu i stupi u njegovu službu. I Šaul ga veoma zavolje i David posta njegov štitonoša.' (1 Sam 16,21). Radije se raspitao o njegovu ocu. Ali, nije li poznavao njegova oca? Sigurno je pisano: 'Taj je čovjek u Šaulovo vrijeme bio star i odmakao u godinama.' (1 Sam 17,12) i Rabi, može se reći Rabin Abba, je rekao da se to odnosilo na oca kralja Davida, Jišaja koji je ušao s mnoštvom⁵⁴ i izašao s mnoštvom! – Upravo je to Šaul mislio kada je rekao: 'Je li potekao od Peresa,⁵⁵ ili od Zeraha.⁵⁶ Ako je potekao od Peresa, bit će kralj jer kralj si sam prokrči⁵⁷ put i nitko ga ne može spriječiti. Ali, ako je potekao od Zeraha, bit će samo važan čovjek.'⁵⁸ Zašto je dao uputu da se o njemu raspitaju? – Zato što je pisano: 'Šaul obuče Davida u svoju ratnu odoru' (1 Sam 17,38). Kako je bio iste veličine kao i on, o Šaulu je pisano, 'za glavu bijaše viši od svega naroda' (1 Sam 9,2).

Doeg Edomac mu [Šaulu] je zatim rekao: 'Umjesto da se raspituješ je li ili nije prikladan da postane kralj, radije se raspitaj smije li ući u zajednicu ili ne!' 'Koji je tome razlog?' 'Jer potječe od Rute Moapkinjke.' Abner mu [Doegu] odgovori: 'Učili

⁵⁴ Izraelaca koji su se okupili kako bi čuli riječi Tore.

⁵⁵ Sin Jude; usp. Post 38,29; Rut 4,18.

⁵⁶ Usp. Post 38,30.

⁵⁷ Heb. פָּרַץ 'sломiti', igra riječi s imenom Perez.

⁵⁸ Zerah od korijena זָרַח 'sjati'.

smo: Amonac, ali ne i Amonka; Moabac, ali ne i Moapkinja! (Pnz 23,4) Ali, u slučaju mješanca (Pnz 23,3) to bi značilo: Ali ne i mješanka?’ – ‘Pisano je mamzer [što ukazuje na] bilo koga čijem podrijetlu se može prigovoriti.’ [Muškarac ili žena] ‘Isključuje li pojam Egipćanin tada Egipćanku?’ (Pnz 23,8) – ‘Ovdje [u slučaju Amonaca i Moabaca] situacija je drukčija jer je razlog teksta Biblije jasno naveden: Jer te nisu pozdravili kruhom i vodom; običaj je da muškarac pozdravi [putnike], ali nije uobičajeno da [ih] žena pozdravi.’ ‘Muškarci su trebali pozdraviti muškarce, a žene žene!’ On [Abner] je šutio, a zatim je Kralj rekao: ‘Raspitaj se čiji je sin ovaj mladac.’ Drugdje ga naziva mladićem; a ovdje ga zove mlacem! – Time je želio ukazati: ‘Zanemarili ste zakon, idite i raspitajte se u ješivi!’⁵⁹ Kada se raspitao, rečeno mu je: ‘Amonac, ali ne i Amonka; Moabac, ali ne i Moapkinja.’ No, kako im je Doeg ipak izložio sve ove prigovore, a oni su ostali šutjeti, želio je protiv njega javno obznaniti primjedbe.”⁶⁰

Tko je bio Doeg Edomac, koji je, prema Talmudu, bio odgovoran za širenje lažnih informacija o Davidu? Doeg je dobro poznat u rabinskoj literaturi kao učen čovjek (Midraš Tehilim 52,4 Buber) koji je mrzio Davida. Doeg je služio Šaula i bio je odgovoran za masakr u Nobu, svećeničkom gradu koji je pomogao Davidu (dali su mu posvećeni kruh i mač Golijata Filistejca) dok je bježao pred Šaulom.⁶¹

Doeg, koji je u to vrijeme bio u Nobu, obavijestio je Šaula da su svećenici pomogli Davidu pa je Šaul zapovjedio svojim ljudima da ubiju svećenika Ahimeleka. Kada su oni to odbili učiniti, Šaul je zapovjedio Doegu da to učini i ovaj je poslušao naredbu i sve ih pobio. Biblija opisuje Doegovu okrutnost i navodi da je ubio osamdeset i pet svećenika i njihove cjelokupne obitelji, uključujući žene, djecu i životinje.⁶²

Davidovo mišljenje o njemu detaljno je opisano u Psalmima:

„²Kad je Edomac Doeg Šaulu javio: ‘David je ušao u kuću Abimelekovu. ³Što se to hvališ pakošću, silniče nesmiljeni?’⁴Neprestano

⁵⁹ Ješiva, ustanova za proučavanje Tore, odnosno za vjersko obrazovanje učenika nakon završenog osnovnog školovanja; niža ješiva (ješiva ketana) je srednja škola, viša ješiva (ješiva gevoha) je za više uzraste. Tijekom povijesti ješive su djelovale u svim područjima gdje je bilo židovskog stanovništva, jer proučavanje Tore nije izborno, već je, po Tori, osnovna obveza. Do danas se u ješivama školuju rabini i dajani (vjerski suci). Usp. K. D., *Židovstvo*, 742.

⁶⁰ Javno obilježiti Davida kao potomka Moapkinje i, kao takvog, nevrjednog ulaska u zajednicu Izraela u skladu s Pnz 23,4; BT *Jevamot* 77a.

⁶¹ 1 Samuel 21.

⁶² 1 Samuel 22.

snuješ o propasti, jezik ti je britva nabrušena, spletkaru! ⁵Zlo voliš više nego dobro, i laž više nego pravednost! ⁶Mili su ti pogubni govori, lažljivi jeziče! ⁷Bog će te zato satrti, zauvijek te ukloniti; iščupat će te iz tvog šatora, iskorijeniti iz zemlje živih. ⁸Pravednici će gledati s užasom i njemu se smijati: ⁹Gle čovjeka koji ne uze Boga za svoju zaštitu, već se uzdao u veliko bogatstvo i osilio u svojim zločinima!” (Ps. 52, 2-9)

O Doegovom karakteru i kazni Talmud nam ovako govori:

„R. Isaac također je rekao: Što je mišljeno stihom: „A grešniku Bog progovara: ‘Što tumačiš naredbe moje?’” (Ps. 50,16)? Presveti, blagoslovljen, rekao je zlome Doegu: „Što tumačiš naredbe moje”, što mečeš u usta Savez moj? Kada dođeš do dijelova koji govore o ubojicama i kleveticima, kako ih objašnjavaš?... Rabin Ammi je rekao: Doegova učenost išla je samo s usana prema van (bila je neiskrena). Rabin Johanan je rekao: Tri anđela rušitelja pojavili su se pred Doegom: zbog jednog je zaboravio sve što je naučio, drugi mu je spalio dušu, a treći razasuo njegov prah po sinagogama i učilištima ... Rabin Johanan također je rekao: Doeg i Ahitofel nisu proživjeli ni polovicu svojih dana. Ovako smo poučeni: „Krvoloci i varalice ni polovicu danâ neće doživjeti! A ja se u tebe uzdam!” (Ps. 55,24). Doegov cijeli vijek dosegao je samo trideset i četiri godine .”⁶³

Dakle, kao što vidimo, Doeg je umro vrlo mlad, u dobi od tek trideset i četiri godine jer je bio strahovito okrutan i neprekidno je klevetao druge. Osim toga, on je jedan od četvorice ljudi koji su kažnjeni time da neće imati udjela u budućem svijetu.⁶⁴

Debata i kontroverze vezane uz to pravilo završile su tek poslije onoga što je Amasa učinio:

„Tada [je došlo do incidenta]: Amasa je bio sin čovjeka koji se zvao Itna Izraelac, koji je ušao Abigajli, kćeri Nahaša,⁶⁵ ali drugdje je pisano Jetera Jišmaelca!⁶⁶ [Kako onda pomiriti ta dva čitanja?] To nas uči, objašnjava Raba, da je nadijevao mač poput Jišmaelca i uzviknuo: ‘Tko god ne bude poštovao sljedeći zakon, bit će proboden mačem; ovu sam tradiciju dobio od suda Samuela iz Rame: ‘Amonac ali ne i Amonka; Moabac, ali ne i Moapkinja!’ Ipak, je li mu se moglo vjerovati? [U takvim okolnostima]. Sigurno, Rabin Abba je rekao u ime Raba: Kad god

⁶³ BT Sanhedrin 106b.

⁶⁴ BT Hagiga 15b; Mišna Sanhedrin 10,2.

⁶⁵ Vidi 2 Sam 17,25.

⁶⁶ Vidi 1 Ljet 2,17.

učen čovjek daje upute⁶⁷ po pitanju zakona i postavi se takvo pitanje [za praktičnu odluku], mora ga se poslušati kao da je izjavu izrekao prije događaja;⁶⁸ ali ako izjava nije tako izrečena, ne smije ga se poslušati! Ovaj je slučaj bio drukčiji jer su Samuel i njegov sud još uvijek bili živi.”⁶⁹

4. PRIČA O ROĐENJU DAVIDA I NJEGOVIH PREDAKA

Uistinu je zapanjujuće vidjeti da neobična i čudesna priča o Davidovu rođenju nije jedina u povijesti te dinastije. Ona je tek jedna u nizu sličnih priča koje govore o dječacima rođenima nakon što je kći zaniijela sa svojim ocem (Moab), nakon što je snaha zaniijela sa svekrom (Peres), nakon što se obraćenica ušuljala na gumno kako bi legla pored svojeg budućeg muža (Obed) i sada, kako smo pokazali, nakon što je supruga zamijenila mjesto sa sluškinjom kako bi se združila s mužem koji ju je napustio (David).

Kako bi zaniijele, sve spomenute žene morale su pribjeći raznim lukavstvima: opiti oca vinom (Lotova kći), odjenuti se poput prostitutke koja čeka uz cestu (Tamara), ušuljati se na gumno tijekom noći (Ruta) i uvući se u mračnu sobu u kojoj suprug čeka svoju sluškinju ne-Židovku (Nicevet).

Nije li Bog mogao pronaći prikladnije, manje ponižavajuće načine da na svijet dovede taj „dragi kamen” – Davida? Zašto se spasitelj Izraela morao roditi na tako neobičan način?

Odgovor na to pitanje leži u židovskom misticizmu i u ovom se članku nećemo njime baviti. Početak mogućeg odgovora možemo pronaći u riječima Zohara koji govori o Judi i Tamari:

„I, ako kažeš, zašto Bog nije te dječake [Peresa i Zeraha] doveo od druge žene, zašto baš od nje [Tamare]? Sigurno zato što ih je morala roditi baš ta žena [Tamara] i niti jedna druga. Dvije žene [Tamara i Ruta] stvorile su Judino sjeme i od njih su došli kralj David i kralj Salomon i budući Mesija, a te su dvije žene vrlo slične. I Tamari i Ruti umrli su muževi i one su nastojale *učiniti to* (zatrudnjeti). Tamara je pokušala sa svojim svekrom... Ruta, njezin muž je umro i ona je nastojala to učiniti s Boazom ... I pitaš li zašto Obed nije potekao od druge žene?

⁶⁷ Temelji svoju presudu na tradicionalnom Zakonu, koji je, po njegovim tvrdnjama, dobio od svojih učitelja.

⁶⁸ Prije negoli je stavak Zakona dobio praktičnu važnost.

⁶⁹ Da ta izjava nije bila istinita, ne bi je ni izrekao jer je vrlo lako provjerljiva. BT *Jevamot* 77a. *Jevamot* 76b, 77a.

Sigurno zbog činjenice da je morao poteći baš od ove žene [Rute] i niti od jedne druge. I ove su dvije žene [Tamara i Ruta] stvorile i utvrdile sjeme Judino i obje su to učinile na ispravan način, da učine djelo milosrđa mrtvima i da poprave svijet nakon njih.”⁷⁰

Čini se da nam ovaj odjeljak govori kako rođenje Davida nije bilo slučajno, nego rezultat pažljivog Božjeg planiranja. Na primjer, mudraci nas obavještavaju o nekim događajima koji su se zbili u godinama koje su prethodile rođenju Davida. Na prvi pogled, čini se da je riječ o slučajnostima, ali kada ih promotrimo kao jednu cjelinu i, znajući sve što znamo o kasnijim događanjima, postaje nam jasno da su sva ta zbivanja vodila samo jednome cilju: Davidovu rođenju. Isto nam pokazuju i tri midraša:

„Rabin Isaac je rekao: onoga dana kada je Ruta Moapkinja stigla u zemlju Izrael, umrla je Boazova supruga... Rabi Nahman, sin Jichaka, je rekao: Ibzan je Boaz. A Rabin Isaac je rekao: Ibzan je načinio stotinu i dvadeset gozbi za svoje sinove, kako je pisano: ‘On je imao trideset sinova i trideset kćeri, koje je poudao iz kuće, a trideset je snaha doveo izvana svojim sinovima’ (Suci 12,9) i svi su umrli za njegova života.”⁷¹

„Tako Boaz uze Rutu i ona posta žena njegova” (Rut 4,13).
Rekli su: On [Boaz] je umro one noći kada je oženio Rutu.”⁷²

Ovi Midraši jasno nas poučavaju da je Bog dugo vremena pripremao uvjete za Davidovo rođenje, isključivo od Boaza i Rute: Boazova žena živjela je samo dok nije stigla njezina zamjena, Ruta. Njezinim dolaskom završila je uloga Boazove prve supruge. Sinovi i kćeri Boaza, njegovi zetovi i snahe, svi su pomrli još tijekom njegova života, očito kako ne bi zasjenili Obeda, posljednjeg sina koji mu se imao roditi. A sam Boaz je, kada je Ruta zanjela, završio svoje poslanje na Zemlji i umro.

ZAKLJUČAK

Kralj David će se morati suočiti s mnogim iskušenjima i izazovima prije negoli ga prihvati cijeli narod kao novoga kralja. Za vrijeme svojeg vladanja i tijekom cijelog života sve do duboke starosti kralj David se morao nositi s mnogim nedaćama i nepravdama. Kralj David je imao karakter karizmatičnog vođe, čvrstu narav koja je, s jedne strane, bila borbena, zahvaljujući čemu je bio najbolji vojsko-

⁷⁰ Zohar, Jerusalem 1984., 188b.

⁷¹ Midraš *Jalkut Šimoni*, II, Rut, odlomak 606. 1042.

⁷² *Isto*, odlomak 608. 1043.

vođa, ali s druge strane imao je dušu pjesnika i oči koje su govorele o nježnosti i dobroti. Zahvaljujući objema stranama svojega karaktera, ostvario je silna postignuća tijekom života. Mnoge pozitivne osobine naslijedio je od svojeg blistavog oca Jišaja, prema kojem se s ljubavlju i poštovanjem i naziva Davidom, sinom Jišajevim. Ipak, bez sumnje smijemo pretpostaviti da je mladi David snagu i hrabrost da se suoči s velikim brojem neprijatelja naslijedio od majke. Kralj David i njegova majka bili su optuženi za nešto što nisu učinili i dvadeset i osam godina prema njima su se ponašali na najgori mogući način. Od djetinjstva nadalje, tijekom njegovih najnježnijih godina, bio je ponižavan. Ali, na to je reagirao tišinom, bio je nijem kao njegova majka. To je bila prava hrabrost. Proročica Debora, kada opisuje junake Izraela koji su se predali za svoj narod, kaže: „A oni koji te ljube, nek' budu kao sunce kada se diže u svojem sjaju!” (Suci 5,31). Upravo će ta snaga ojačati kralja Davida i omogućiti mu da porazi svoje najstrašnije neprijatelje u junačkoj borbi protiv najsnažnijih ratnika, a u korist svojega naroda. Iz ovoga stiha Talmud uči sljedeće:

„Ovako su poučavali naši rabini: Oni koju su uvrijeđeni, ali ne vrijeđaju, čuju kako ih se kudi, ali ne odgovaraju, djeluju s ljubavlju i raduju se patnji, o njima Pismo kaže: ‘A oni koji te ljube nek' budu kao sunce kada se diže u svojem sjaju!’” (Suci 5,31).⁷³

Ovako Midraš piše o Davidu:

„Rabin Huna je rekao u ime Rabina Aleksandrija; Svaki koji je uvrijeđen i ostane nijem naziva se pravednim. I David je uvrijeđen i ostao je nijem.”⁷⁴

Samo je osoba izuzetne snage duše mogla napisati knjigu Psalmama, knjigu koja dira svakog čovjeka.

Na kraju, dobro je naglasiti da se ova mistična interpretacija, koja nastoji otkriti okolnosti Davidova rođenja, rijetko pronalazi u drugim izvorima rabinske literature. Susrećemo je samo u mističnim tekstovima pa bi se stoga i ova teorija moglo promatrati u tom kontekstu. Autor, pak, smatra da ova teorija nudi najbolje objašnjenje problematike odnosa unutar Davidove obitelji kao i uzroke njegovih teških osjećaja koji su najjasnije izraženi u psalmima.

⁷³ BT Šabat 88b, BT Gitin 36b; vidi i Majmonid *Mišne Tora*, Jerusalem, 1974., Hilhot deot 5,13.

⁷⁴ Midraš *Tehilim*. Buber, Vilnius, 1891., 16.

MYSTICAL INTERPRETATION ACCORDING TO RABBINIC
LITERATURE PSALM 69 AND THE MYSTERY OF KING DAVID'S
BIRTH

Summary

In this article the author is researching the inner background of Psalm 69 and Chapter 16 in the 1st book of Samuel. In his work, the author first brings the biblical texts, describing the early life of King David, and then defines the puzzling questions that arise from those texts and from additional texts in the Psalms that describe a strange hostility toward David by his family and others. The central part of this article is the research that intends to delve into the roots of this mysterious hostility, based on many rabbinical sources, partly mystical. These sources explore some hidden and intimate episodes from the life of King David's parents and great-grandparents that cast some doubts on the purity of line age of King David and therefore made people treat him with hostility that made his life miserable. In his research, the author uses many sources from rabbinical literature, from the times of Talmud through the Middle Ages until modern times. This literature has been translated from Hebrew and Aramaic to Croatian for the first time by the author.

Keywords: David, Jesse, Saul, Ruth, Boaz, Samuel, Psalm, Midrash, Talmud